

LITERÁRNOHISTORICKÉ A INTERPRETAČNÉ VÝCHODISKÁ „POETIKY DISLOKÁCIE“ V JUŽNOSLOVANSKÝCH LITERATÚRACH PO ROKU 1989 A ICH REFLEXIA NA SLOVENSKU¹

Literary-historical and Interpretative Background of “Poetics of Dislocation” in South-Slavic Literatures After the Year 1989 and Its Reflexion in Slovakia

Zvonko Taneski

DOI: 10.17846/CL.2020.13.1.208-223

Abstract: TANESKI, Zvonko: *Literary-historical and Interpretative Background of “Poetics of Dislocation” in South-Slavic Literatures After the Year 1989 and Its Reflection in Slovakia*. The aim of the study will be offer an systematic review of the presence of South-Slavic literatures in Slovakia (Bosnian, Bulgarian, Croatian, Macedonian, Montenegrin, Serbian and Slovenian) from the prism of “poetics of dislocation”, introducing the issue of literary “migration” and its modification after 1989; and also a book translations from these literatures in our country to the present. Several of the translated South-Slavic writers dealt with historical themes (for example: poets Zoran Đerić, Bogomil Đuzel; playwrights Stanislav Stratiev, Dušan Kovačević, Miro Gavran or prose writers Ivan Aralica, Vladimir Bartol, Nedeljko Fabrio, Mirko Kovač, Josip Mlakić and Daša Drndić). Finally, some of them deal more explicitly with questions of the Slavic Christian tradition (for example: Radomir Uljarević) or directly with the issue of the Cyrillo-Methodian mission in history (the novel *Chazar Dictionary* by Serbian author Milorad Pavić, published in two editions in the Slovak language). The study seeks to become a reliable document about the character, personalities and determined forms of the presence of the literature of South Slavs in Slovakia. The main subject of the paper is also for the first time in a comprehensive form to make available to the Slovak professional public summarising material that will present the examined phenomenon from an interdisciplinary point of view and in parallel from several points of view.

Keywords: *dislocation, reflexion, South-Slavic literatures, Slovakia*

Abstrakt: TANESKI, Zvonko. *Literárnohistorické a interpretačné východiská „poetiky dislokácie“ v južnoslovanských literatúrach po roku 1989 a ich reflexia na Slovensku*. Cieľom štúdie bude systematické preskúmanie prítomnosti južnoslovanských literatúr na Slovensku (bosnianskú, bulharskú, čiernohorskú, chorvátsku, macedónsku, slovinskú a srbskú) z hľadiska „poetiky dislokácie“, predstavenie problematiky literárnej „migrácie“ a jej modifikácie po roku 1989, ako aj poskytnutie uceleného prierezu o vydaných knižných prekladoch z týchto literatúr u nás až po súčasnosť. Viacerí z preložených južnoslovanských autorov sa venovali historickým témam (napr. básnici Zoran Đerić, Bogomil Đuzel; dramatici Stanislav

¹ Štúdia je výsledkom riešenia projektu VEGA V-19-017-00 POETIKA DISLOKÁCIE. *Obraz imigranta v južnoslovanských literatúrach po roku 1989*.

Stratiev, Dušan Kovačević; Miro Gavran či prozaici Ivan Aralica, Vladimir Bartol, Nedeljko Fabrio, Mirko Kovač, Josip Mlakić, Daša Drndić a ďalší). Niektorí z nich sa napokon explicitnejšie dotýkajú otázok slovenskej kresťanskej tradície (napr. Radomir Uljarević) alebo priamo problematiky cyrilo-metodskej misie v dejinách (román *Chazarský slovník* srbského autora Milorada Pavića, ktorý vyšiel v slovenčine v dvoch vydaniach). Štúdia sa usiluje stať sa spoľahlivým dokumentom o charaktere, osobitostiach a určených formách prítomnosti literatúr južných Slovanov na Slovensku. Hlavným zámerom predkladanej štúdie je takisto po prvýkrát v ucelenej forme sprístupniť slovenskej odbornej verejnosti zhrňujúci materiál, ktorý predstaví skúmaný fenomén z interdisciplinárneho hľadiska a paralelne z viacerých uhlov pohľadu.

Kľúčové slová: *dislokácia, reflexia, južnoslovanské literatúry, Slovensko*

Tradicia recepcie južnoslovanských literatúr na Slovensku je pomerne dlhá. V súčasnosti však absentuje jej celkový výskum kvôli niekoľkým kľúčovým dôvodom. Cieľom tejto štúdie bude systematické preskúmanie faktografickej prítomnosti južnoslovanských literatúr na Slovensku (v abecednom poradí: bosnianskej, bulharskej, čiernohorskej, chorvátskej, macedónskej, slovinskej a srbskej) z hľadiska „poetiky dislokácie“, predstavenie problematiky literárnej „migrácie“ a jej modifikácie po roku 1989, a poskytnutie uceleného prierezu o vydaných knižných prekladoch z týchto literatúr u nás až po súčasnosť (končiac rokom 2019). Prezentácia a interpretácia týchto vybraných diel na preklad by mala byť potom z aspektu prekladateľskej a pôvodnej produkcie reprezentatívna a ojedinelá pre vednú oblasť, v ktorej sa výskum realizoval. Štúdia sa usiluje stať sa spoľahlivým dokumentom o charaktere, osobitostiach a určených formách prítomnosti literatúr južných Slovanov v slovenskom kultúrnom prostredí. Predkladaná štúdia teda prvýkrát v ucelenej forme sprístupní slovenskej odbornej verejnosti zhrňujúci materiál, ktorý predstaví skúmaný fenomén z interdisciplinárneho hľadiska a paralelne z viacerých uhlov pohľadu. Autor štúdie si bol od začiatku vedomý, že tento počin má nielen enormné rozmery, ale aj polemický charakter koncepcie, ktorá odporuje tradičným dejinám literatúr, založeným na nacionalistických predpokladoch a orientovaným výlučne na literárne texty. V predložennom príspevku skúma južnoslovanské literatúry a ich recepciu na Slovensku po roku 1989 v širšom spoločensko-politickom kontexte.

Na dosiahnutie tohto primárneho cieľa bolo potrebné: 1. sumarizovať základný výskumný materiál, t. j. staré a predovšetkým nové poznatky slovenskej, južnoslovanskej, ale aj svetovej literárnej teórie a histórie k problematike dislokácie a k podobám „migrácie“ u južnoslovanských spisovateľov prekladaných na Slovensku po roku 1989 a v ich literárnych dielach; 2. zdokumentovať a osobitne zinterpretovať vybrané paradigmatické publikačné jednotky literárnej a literárnokritickej proveniencie k výskumnej úlohe. 3. prostredníctvom viacerých metodických postupov spracovať čiastkové, resp. konečné výsledky výskumnej úlohy. Komparáciou preložených literárnych diel z južnoslovanských literatúr do slovenčiny po roku 1989, ktoré sa dotýkajú „poetiky dislokácie“ a problematiky literárnej „migrácie“, chce autor prispieť k celkovému poznávaniu ich recepcie a významu pre slovenskú kultúrnu spoločnosť, a tým aj pre dejiny umeleckého prekladu európskych literatúr na Slovensku. Prostredníctvom zosumarizovaného výskumu vnášame do povedomia odbornej verejnosti nové exaktné poznatky o novej literárnej tvorbe južných Slovanov a jej súčasných trendoch a zároveň predstavujeme slovenskej kultúrnej verejnosti ucelený výstup o novšom literárnom a kultúrnom odkaze južnoslovanských umeleckých diel (próza, dráma, poézia, esejistika), ako aj o význame jednotlivých umeleckých knižných prekladov z týchto literatúr na Slovensku. Nevyhnutne pri takejto vstupnej „diagnostike“ je prvým krokom pomenovať problém, keďže práve „pomenovanie problému“ predstavuje prvú fázu jeho prekonávania. Preto je našou primárnou

úlohou vypovedať o celku a až neskôr daný problém podrobnejšie preskúmať a napokon dosiahnuť potrebné, resp. požadované výsledky.

Južnoslovanské literatúry a ich najvýznamnejšie diela najmä z konca 20. storočia a začiatku 21. storočia sú v slovenskom prostredí málo prebádané a vedecky úplne nezhodnotené. Seriózne štúdium tejto problematiky komplikuje skutočnosť, že nielen v slovenskom jazyku, ale ani v cudzojazyčnej literatúre neexistuje mnoho kvalitných monografií zaoberajúcich sa touto problematikou. Hoci o rôznych starších obdobiach slovensko-južnoslovanských vzťahov vyšli na Slovensku určité monografie, najnovšia južnoslovanská literárna scéna zostáva na periférii vedeckého bádania. Práve tá je väčšinou ignorovaná a nepochopená, a nie je študovaná do hĺbky. Tento fakt nás podnietil k tomu, aby sme nielen kriticky posúdili zvýšenú absenciu vedeckého skúmania tohto literárneho korpusu u nás, ale aby sme predovšetkým iniciovali seriózný záujem o najnovší rozvoj južnoslovanských literatúr a ich inojazyčnú recepciu v dnešnej zjednotenej Európe, ktorá si jednoznačne zaslúži väčšiu a ucelenejšiu pozornosť aj v slovenských vedeckých kruhoch. Vyššou rovinou zovšeobecnenia získaných poznatkov bol spomenutý pohľad na „poetiku dislokácie“ v týchto literatúrach.

Prolegomena k „poetike dislokácie“ v južnoslovanských literatúrach po roku 1989 (Materiálový a pojmový kontext fenoménu)

Svetová literárna komparatistika už totiž dávnejšie akceptovala skutočnosť, že (dis)lokácia predstavuje komplexný pojem, ktorý kombinuje rôzne aspekty a prístupy k porozumeniu ľudskej existencie a kreativity. Ak sa pozrieme na tento fakt v porovnaní s ostatnými relevantnými konceptmi neustáleho pohybu, cirkulácie a transformácie identít, môžeme vyčleniť veľký počet odlišných (kultúrnych) dislokácií. Geopoetika a geokritika ponúkajú pritom významné metodologické pomôcky k spoznávaní takýchto pohybov v literárnej sfére. Východiská imagologickej interpretácie sú už navyše pomerne dobre prebádané v svetovej literárnej teórii, avšak na Slovensku vyšlo týchto prác podstatne menej, okrem toho aj v existujúcich publikáciách, zborníkoch a monografiách u nás absentuje reflexia o južnoslovanských literatúrach po roku 1989, týkajúca sa v prvom rade problematiky významu „pristahovaleckej“ témy pri formovaní popredných autorských osobností, akými sú napr. Aleš Debeljak, Tomaž Šalamun, Bora Čosić, Dubravka Ugrešić, Slavenka Drakulić, Daša Drndić, Mirko Kovač, Miljenko Jergović, Danilo Kiš, David Albahari, Vladimir Tasić, Vladimir Pištalo, Radomir Konstantinović, Dragan Velikić, Goran Stefanovski, Lidija Dimkovska, Tena Štivičić, Zachary Karabašliev a ďalší².

Ďalším zo širšie určených cieľov štúdie bolo taktiež pochopenie, ako aj interpretácia myšlienkového pozadia historických a kultúrnych procesov daného obdobia, ktoré podnietili vznik,

² Kompletný zoznam takýchto južnoslovanských autorov knižne preložených do slovenčiny po roku 1989 uvádzame nižšie, kde takisto podrobnejšie vysvetľujeme kritéria k zaradeniu spomenutých autorov do kategórie „poetiky dislokácie“. Do bibliografie zaraďujeme aj tzv. „knižné zošity“ (väčšinou ide o básnické výbery z edície Versopolis, ale aj niektoré iné), ktoré majú rovnaké formálne znaky (spôsob registrácie ako ostatné publikácie, maloobchodná cena, uvádzanie všetkých autorskoprávných náležitostí – vydavateľ, rok vydania, vydanie, autor, prekladateľ atď.), ako pri inej knižnej produkcii, a preto sme ich doplnili do kategórie knižných vydání. Takisto chceme zdôrazniť, že v južnoslovanských ženských priezviskách v slovenskom jazyku nepoužívame prechyľovanie (-OVÁ), takže v takýchto záznamoch je uvedený tvar priezviska v príslušnom (južnoslovanskom) jazyku, z ktorého sa dielo prekladalo. Narušenie úzu nevyplýva zo svojoľnosti autora, ale jeho cieľom je ponechať identifikačný útvar originálneho priezviska, keďže sa bibliografia ponúka v rovnakej miere aj autorom a používateľom z východiskovej, ako aj z prijímajúcej kultúry.

preklad a prijatie konkrétnych literárnych diel zo strany širšej akademickej a laickej verejnosti na Slovensku. V súčasnej dobe k danej problematike neexistuje súhrnná štúdia v slovenskom, ale ani v inom cudzom jazyku, preto jej najväčším prínosom pre celoslovenskú vedeckú komunitu a hlavným výstupom bude publikovanie prvej ucelenej monografie v slovenčine v blízkej budúcnosti, v ktorej bude podrobne spracovaný dejinný úsek po roku 1989 v recepcii južnoslovenských literatúr na Slovensku, ako aj aktuálne otázky a smerovanie slovensko-južnoslovenských literárnych vzťahov so zdôraznením kľúčových aspektov v novšom vývine týchto vzťahov a ich využitia v ďalšej vedeckej práci. Táto materiálová štúdia by mala byť svojím obsahom dôležitá zatiaľ len pre začatie komplexnejšieho vedeckého výskumu v oblasti slovensko-južnoslovenských literárnych vzťahov do budúcnosti, pretože sa uvedený výskum stále nerozvinul skutočným interdisciplinárnym smerom. Práve v tomto meradle by mal byť takýto výskum výrazne inovatívny, keďže predstavuje takmer v plnom rozsahu južnoslovenské literatúry a ich recepciu na Slovensku z hľadiska „poetiky dislokácie“ v poslednej dekáde 20. storočia a prvých dvoch dekádach 21. storočia. Navyše odhalí a zdefiniuje skoro všetky nové a rôzne „nestabilné“ tendencie v literárnom diskurze týchto literatúr a začlení konkrétne literárne diela a udalosti z južnoslovenského literárno-kultúrneho areálu v dynamickejšom a kritickejšom sociálno-kultúrnom kontexte na Slovensku.

Náš uvedený výskum mal prirodzenú ambíciu spracovať najnovšie obdobie recepcie južnoslovenských literatúr vo svojej podstate v nadväznosti na práce významného slovenského literárneho vedca, historika a prekladateľa Jána Jankoviča (1943), ktorý sa nepochybne zaslúžil o afirmáciu a popularizáciu južnoslovenských literatúr v poslednom polstoročí u nás. Ján Jankovič, jeden z najväčších slovenských znalcov literatúr bývalej Juhoslávie, vytvoril reprezentatívny *Slovník prekladatelov s bibliografiou prekladov z macedónčiny, srbčiny, chorvátčiny a slovinčiny*, ktorý bol publikovaný v Bratislave pred pätnástimi rokmi (Jankovič 2005). Jeho slovník z roku 2005 exaktnou metódou mapuje celkovú prítomnosť literatúr z krajín bývalej Juhoslávie a svoj faktografický výskum končí rokom 2003. Náš výskum však rozširuje svoje rozmery aj na teoreticko-interpretáciu rovinu samotných textov a kontextových udalostí z tých istých literatúr a navyše zahŕňa do seba aj skúsenosť z bulharskej literatúry a jej výdobytky z pohľadu „poetiky dislokácie“ po roku 1989 až podnes. Takisto sa v našom výskume osobitne rozoberajú bosnianska a čiernohorská literatúra, ktoré sa vzhľadom na oneskorenosť uzákonenia ich jazykov doposiaľ vnímali (podľa toho, z ktorej jazykovej predlohy konkrétneho diela boli autori prekladaní do slovenčiny) ako súčasť chorvátskeho, alebo srbského literárneho dedičstva. Pri súčasnom metodologickom uvažovaní však treba jednoznačne brať ohľad aj na stálu a vnútrodynamickejšiu prítomnosť inojazyčných prvkov v reálnej existencii každej národnej literatúry a nezabúdať pritom brať do úvahy tiež to, že „dejiny národnej literatúry mali vždy povahu teritoriálneho nároku“ (Zajac 2009, 33) a netreba sa veľmi čudovať (osobitne to platí v južnoslovenskom kultúrnom areáli až dodnes), že „kultúra (a literatúra v jejím rámci) nezriedka sehrávaly úlohu zbraně těžkého kalibru v mocensko-politických sporech o území“ (Stehlík 2017, 175). Srbský známy etnológ a antropológ Ivan Čolović v tomto smere výstižne podotýka, že „dnes je pojem kultúry, zvlášť v krajinách vzniknutých na území bývalej Juhoslávie, kompromitovaný ako jedna z hlavných referencií agresívneho etnického nacionalizmu. Tento nacionalizmus s obľubou rozpráva a koná v mene kultúry. Kultúra mu slúži k obhajobe, legitimizácii alebo maskovaniu politiky nacionálneho egoizmu, nacionálnej dominancie a výlučnosti“ (Čolović 2008, 11).

Z toho uhla pohľadu sa náš ponúknutý výskum metodologicky skôr prikláňa k diskusiam a pokusom o tvorbu nových literárnohistorických konceptov, resp. postmoderných metódam diachrónnych rezov, teóriám historických bodov, uzlov či ich sietí, teda súčasnými vedcami preferovaný flexibilnými modelmi problémových a nelineárnych, tzv. pulzujúcich dejín literatúry, ktoré prebiehajú v posledných rokoch aj na Slovensku (najmä Peter Zajac, Valér Mikula, Tomáš

Horváth a ďalší). Z toho vyplýva, že predkladaný výskum by mohol byť svojím obsahom dôležitý pre začatie komplexnejšieho vedeckého výskumu v oblasti novších slovensko-južnoslovanských literárnych vzťahov do budúcnosti. Doterajší všeobecný výskum v tejto oblasti sa viac-menej končí rokom 2003 spomínaným *Slovníkom prekladateľov s bibliografiou prekladov z macedónčiny, srbčiny, chorvátčiny a slovinčiny* Jána Jankoviča, kde je predstavený detailný štatistický výskum danej problematiky. Približne tým istým rokom je zatiaľ ukončený aj rozsiahly literárnovedný výskum bulharskej literatúry na Slovensku, ktorý dlhé roky viedol predovšetkým popredný slovenský bulharista, literárny vedec, básnik a prekladateľ Ján Koška (1936 – 2006). Jeho prístup bol taktiež dosť vzácny, keďže poukazoval okrem iného na špecifiká koncipovania literárnych dejín a na potrebu z času na čas vykonať literárnohistorickú revíziu teoretických postulátov prostredníctvom nového čítania starých textov. Aj napriek tomu, že tieto ich výskumy boli nevyhnutné, veľmi potrebné a užitočné, neurobili postačujúco fundované teoretické sondy do analýzy všetkých preložených diel, alebo aspoň literárnovedné interpretácie preložených diel všetkých jednotlivých autorov. Samozrejme, na takúto priam obrovskú úlohu v dnešnej uponáhľanej dobe aj skúsený výskumník potrebuje strašne veľa času a energie a preto túto úlohu berieme nateraz ako podnet, ktorý by sa mal postupne realizovať smerom do neďalekej budúcnosti. Preto sme akceptovali fakt, že tzv. problémové dejiny literatúry sú produktívnym metodologickým prístupom skúmania literárnohistorického materiálu, ktorý môže poskytnúť odpovede na mnohé dôležité otázky súčasného literárnovedného myslenia, komplexnejšie a flexibilnejšie zachytiť zložitosť literárneho života uprostred umeleckých a spoločenských pohybov a procesov.

Výstupy na realizáciu v praxi vznikli na základe zozbierania a usporiadania rozsiahleho materiálu, pričom už sumarizácia faktov, analýz, interpretácií a iných podnetov k týmto knižným prekladom predstavuje významný výsledok, na ktorý môže nadväzovať ďalší, nielen literárnovedný výskum. Odlišnosti v autorsko-prekladateľských poetikách mali pre slovensko-južnoslovanské literárne vzťahy a ich kontinuitu rovnaký význam ako príbuznosti. Odlišnosť (inakosť, cudzosť) v oblasti prekladu je mimoriadne dôležitá, v istých situáciách dominantná. Dialektický vzťah medzi odlišnosťami a príbuznosťami južnoslovanskej a slovenskej reality dodával dynamiku aj literárnym vzťahom a procesom, v rámci ktorých možno hovoriť, že preklady pôsobili integračne a diferenciacne. Práce o prekladaní diel z južnoslovanských literatúr do slovenčiny poukazujú na kontinuitu pozitívnych vzťahov – poskytujú argumenty na to, aby v spoločenskej praxi fenomén samostatnosti týchto národov a štátov bol chápaný bez nánosu deformácií staršieho i novšieho dáta. Analýza aktivít slovenského umeleckého prekladu vo všeobecnosti potvrdzuje vyspelosť, individuálnosť a svojbytnosť národných kultúr, vysielajúcej a prijímajúcej literatúry a pôsobí tak v niekoľkých oblastiach spoločenskej praxe. Vzhľadom však na to, že išlo o pilotný výskum interdisciplinárnej, teoretickej analýzy vybraných diel z južnoslovanských literatúr a ich recepciu v danom dejinnom úseku v slovenskom kultúrnom prostredí tykajúci sa „poetiky dislokácie“ a motívu „migrácie“, metodika riešenia celkového výskumu sa musela nasledovne oprieť predovšetkým o tento postup: 1. vymedzenie cieľov a sformulovanie vedeckej hypotézy, 2. zostavenie zoznamu preložených diel južnoslovanských autorov po roku 1989, ktoré sa dotýkajú „poetiky dislokácie“ a motívu „migrácie“, 3. vyhodnotenie zozbieraného materiálu, 4. interpretácia konkrétnych preložených literárnych textov južnoslovanských autorov do slovenčiny, 5. vypracovanie analýzy celkovej recepcie južnoslovanských autorov na Slovensku po roku 1989 z hľadiska „poetiky dislokácie“ a motívu „migrácie“ s prihliadnutím na jej historicko-kulturologický kontext, 6. skúmanie paralel medzi literárnym myslením južných Slovanov a Slovákov a súčasným európskym hodnotovým kontextom, verifikácia stanovenej vedeckej hypotézy v rámci literárno-teoretických, historicko-kulturologických, filozofických a translátologických štruktúr, 8. vypracovanie záveru: riešenie perspektív ďalšieho vývinu slovensko-južnoslovanských literárnych vzťahov so zvýšeným zreteľom na interdisciplinárne pozadie skúmaného fenoménu.

Nesporné je pritom to, že ide o pomerne dlhé časové obdobie (1989 – 2019), ktoré sme napokon museli zmapovať aj na pomerne rozsiahlom areáli literatúry. Zo šírky takto sformulovanej problematiky však môžu na prvý pohľad vyplynúť aj značné nejasnosti, resp. rozpory, ktoré sme sa snažili ďalej v druhej fáze výskumu, teda v interpretačných častiach podrobnejšie vyriešiť. Napríklad bolo diskutabilné, do akej miery možno považovať básnické knižné výbery za adekvátne nášmu výskumu, keďže sa v nich nie všetky básne vždy týkajú fenoménu „dislokácie“ a „migrácie“. Navyše v tom tradičnom, všeobecne vžitom ponímaní sa poézia, chápaná zväčša automaticky ako lyrická, vyznačuje skôr subjektívnosťou, uzavretosťou, introvertnosťou, teda vlastnosťami, v ktorých dôsledku sa skôr odvracia, uzatvára pred „dislokačným“, resp. „migračným“ dianím. Na druhej strane však práve poézia reaguje na spoločenskú realitu, paradoxne, bezprostrednejšie, pružnejšie, pohotovejšie. V tomto bode sme bez výhrad prijali stanovisko Valéra Mikulu o tom, že „ak ťažiskom literárnej histórie má byť „konštrukcia“ minulosti, potom základným prvkom tohto procesu musí byť významová (re)konštrukcia, čiže interpretácia textov. Pritom ani tzv. faktografické zložky sa nemôžu vymykať interpretačnému aktu – ich prítomnosť v literárnohistorickom texte je legitimizovaná najmä tým, že sa stanú súčasťou interpretácie. Dejiny literatúry sú teda teoreticky (a najmä prakticky) možné ako priznaná interpretácia, ktorej východiskom je analýza estetických hodnôt literárnych textov [...] Ašpirácia prinášať nové fakty, pochádzajúca zo sféry všeobecnej histórie, niekedy prekryje to, čo by malo byť prioritou literárnych dejín, totiž prinášanie nových interpretácií. Ak namiesto *hľadania* kľúča k pochopeniu textov svoju predstavu *dokladáme* (ilustrujeme) sprievodným materiálom, potom namiesto písania (konštruovania) dejín pripravujeme sprievodcu nimi. Aj ten môže nájsť svoje použitie, no treba zároveň povedať, že rozličné pedagogicky a prakticky orientované literárnohistorické príručky či „panorámy“ už majú s literárnymi dejinami málo spoločného [...] Pravdaže, literárne dejiny konfigurujúce sa podľa esteticky hodnotných textov nemôžu byť ani „vyvážené“ ani „úplné“. Pri uplatnení tohto kritéria by sme zrejme našli obdobia nahusto dotované literárnymi hodnotami, ale tiež prázdne priestory [...] Skrátka, literárne texty bude treba vyňať z ich tzv. historického prostredia, znovu ich prečítať a z toho, čo ostane po takomto a kontextovom čítaní, vytvoríť nové prvky literárnych dejín“ (Mikula 2013, 155-158).

Pokračujúc v podrobnejšom rozbere tohto fenoménu, možno súhlasiť aj s názorom chorvátskeho literárneho vedca a komparatistu Zvonka Kovača, ktorý vychádzajúc z koncepcie slovenského priekopníka literárnej komparatistiky Dionýza Ďurišina o medziliterárnych spoločenstvách sa pokúsil „areál južnoslovanských literatúr a jazykov charakterizovať a definovať filologickými dôvodmi a argumentmi. Podľa nich sa líšia jednak vzhľadom na ich neslovanské okolie a jednak vzhľadom na ich širší kontext v rámci slovanských literatúr a jazykov [...] Ponúka sa aj systematizácia južnoslovanských literatúr v kontexte mediteránneho, stredoeurópskeho a špecificky balkánskeho medziliterárneho spoločenstva, na ktorom tieto literatúry rozličnou mierou participujú, a pritom gravitujú k rôznym kultúrnym centráram [...] Pri formovaní kultúrnej tradície popri jazyku osudovú úlohu zohrala aj náboženská príslušnosť, ktorá v južnoslovanských podmienkach mala aj výraznú diferenciatívnu funkciu a ktorá na južnoslovanskom území prežila všetky integračné procesy (od formovania viacnárrodného štátu po vytvorenie jedného jazyka pre viac národov, respektíve konfesíí). Dve štandardné konfesijné spoločenstvá (západné rímskokatolícke a východné grécko-pravoslávne) práve v kontexte veľmi blízkych južnoslovanských literatúr a jazykov tvoria dva osobitné celky (sem však treba ešte priradiť aj moslimský a židovský komponent, o ktorých bude reč neskôr), takže osobitosť južnoslovanského medziliterárneho spoločenstva sa v podstate prejavuje v rozdieloch konfesijných protikladov, no pri výraznej jazykovej blízkosti. V napätí medzi týmito dvoma komponentmi treba vidieť aj dôvod vyčlenenia osobitného medziliterárneho spoločenstva južnoslovanských literatúr, kultúr a jazykov [...] Avšak južnoslovanský priestor bol pomerne skoro vystavený islamskému náboženskému a kultúrnemu tlaku, ktorý sa prejavil

vo vytvorení nového etnicko-kultúrneho spoločenstva, javu, s ktorým sa európska kultúra dnes konfrontuje novým spôsobom (Kovač 1992, 132-133).

Zvonko Kovač sa vo svojej podnetnej analýze tak osobitne pozastavuje napríklad aj nad tzv. „bosniansko-moslimskou kultúrnou tradíciou, hoci vznikla v kontaktoch slovanského základu s tureckými a arabsko-perzskými kultúrami, prejavuje sa mnohými vlastnosťami, charakteristickými pre kontakty východoslovanskej sféry so západoslovanskou sférou. V južnoslovanskom priestore, poznačenom rozkolom kresťanstva (či mu už pripisujeme priveľký alebo primálny význam) islamská kultúra pole svojej identifikácie nachádzala raz smerom dovnútra juhovýchodného slovanského medziliterárneho spoločenstva, inokedy zas v kontaktoch s juhozápadným medziliterárnym spoločenstvom. V skutočnosti bola akýmsi katalyzátorom, aktívnym sprostredkovateľom medzi rôznymi južnoslovanskými kultúrnymi sférami. Svojrázna dvoj- či trojkultúrnosť je charakteristická pre všetkých významných spisovateľov južnoslovanského medziliterárneho spoločenstva (nositeľ Nobelovej ceny Ivo Andrić je paradigmatickým príkladom). A pre bosniansko-moslimskú tradíciu, ako aj pre čiernohorský variant srbskej kultúry sa stáva zákonitou [...] Južnoslovanské medziliterárne spoločenstvo sa dnes člení práve podľa konfesionálnych deliacich čiar okrem iného aj preto, že nedokázalo artikulovať, respektíve konštitucionalizovať svoju „medziliterárnosť“, interkultúrnosť. Monologické politické projekty a mononacionálne filologické opcie, ako sú inštitúcie národných štátov a kultúr, v podmienkach spoločenskej netolerancie rodia strety, ktoré polynacionálne či polykultúrne spoločenstvo robia neschopným života (Kovač 1992, 141-142). Kovač sa podrobne venuje všetkým týmto otázkam aj vo viacerých svojich novších vedeckých monografiách vydaných v chorvátčine, ktoré sme takisto brali na vedomie pri vytváraní našej metodologickej smernice v badaní načrtnutého fenoménu³. Táto poznámka sa nám napokon v plnej miere osvedčila aj pri recepcii prekladového materiálu z južnoslovanských literatúr v akademických kruhoch na Slovensku po roku 1989, kde nepanuje vždy jednota, čo ako následok spôsobilo aj to, že v niekoľkých prípadoch daný autor (napr. Mirko Kovač, Bora Čosić, Josip Osti a ďalší) bol zaradovaný (v slovenských, ale aj v českých encyklopédiách, slovníkoch a antológiach)⁴ len do jednej národnej literatúry iba na základe jazykovej predlohy vydania jeho diela, z ktorého bol urobený preklad do slovenského či českého jazyka. Je to známa pravda, že spisovateľa vždy zaradujú tí druhí, nie on sám. Ide v podstate už o celkom jasnú skutočnosť, že niektoré „diela súčasných spisovateľov pôvodom z Chorvátska, Bosny a Hercegoviny, Srbska a Čiernej Hory sa tešia rovnakej čitateľskej recepcii vo viacerých národných prostrediach, pretože jazyk, na ktorom sú napísané je zrozumiteľný čitateľom na celom takto vymedzenom území“ (Stehlík 2017, 175). Z tohto aspektu je na mieste uvažovať aj nad funkčným použitím termínov „postjuhoslovanská literatúra“ alebo „literatúra po Juhoslávii“, ako to zdôraznili napríklad literárni vedci Boris Postnikov a Davor Konjikušić⁵.

O nič menej dôležitá pri našom badaní bola aj skutočnosť, že napríklad publikovanie umeleckých prekladov z južnoslovanských literatúr aj po roku 2000 na Slovensku z veľkej časti „kopíruje“

³ Ich zoznam uvádzame na konci v konzultovanej sekundárnej literatúry aj napriek tomu, že priamo z nich nič necitujeme a neparafrázujeme.

⁴ V *Slovníku balkánských spisovatelů* (Dorovský 2001) je napríklad Mirko Kovač zaradený do zoznamu srbských autorov. V diele *Chorvátska literatúra – Slovník spisovatelů* ho však na Slovensku nachádzame medzi chorvátskymi autormi. Zostavovateľ tohto slovníka pritom zdôrazňuje, že Kovač „sa narodil v čiernohorskej obci Petrovići pri Bileči, študoval na gymnáziu a potom na divadelnej akadémii v Belehrade... pred pár rokmi sa presťahoval do primorského mesta Rovinj v Chorvátsku“ (Choma 1997, 93). Najnovšiu ucelenú literárno-vedeckú reflexiu celkovej tvorby Mirka Kovača zaznamenávame v Chorvátsku, pozri napr. Serdarević 2019.

⁵ Bibliografické záznamy ich diel tiež uvádzame ukázkovo na konci v súpise konzultovanej sekundárnej literatúry.

situáciu z 90. rokov 20. storočia⁶: južnoslovanskí autori vychádzajú náhodne, nárazovo, neraz mimo edičného plánu vydavateľských gigantov (či naopak: vo vydavateľstvách „jedného človeka“ a v malom náklade) a častokrát aj bez adekvátnej redakčnej úpravy. K tomu navyše treba pripočítať okolnosť, že tieto preklady sú až na výnimky dielom prekladateľov – jazykových, resp. južnoslovanských nadšencov, ergo ľudí bez akademickej južnoslovanskej prípravy, hoci často disponujúcimi filologickým vzdelaním v inej aprobácii. Niektoré z týchto knižných prekladov dokonca vyšli ako spoločné vydavateľské projekty jedného slovenského a jedného srbského vydavateľstva a urobili ich vo väčšej miere Slováci pochádzajúci z Vojvodiny. Týmto konštatovaním v nijakom prípade nechceme naznačiť, že by kvalita všetkých preložených textov z južnoslovanských jazykov do slovenského jazyka bola dlhodobo a priori nízka, nedostačujúca či amatérska a pod. Práve naopak, miera osobného zaangažovania alebo presnejšie zánietenia konkrétnych prekladateľov sa v konečnom dôsledku javí celkovo ako prospešná, keďže v prípade prekladov z južnoslovanských literatúr ide v drvivej väčšine o nekomerčné, ergo nezištné, ba doslova fanúšikovské pracovné projekty motivované individuálnym vkusom (napríklad za krátky čas od vydania originálov boli preložené do slovenčiny viaceré romány od srbských spisovateľov Milorada Pavića a Dragana Velikića, a tým slovenský čitateľ získava skoro kompletný obraz o ich prozaickej tvorbe) a znalosťou južnoslovanského kultúrneho kontextu, ktorý, napriek geografickej blízkosti, je slovenskému príjemcovi stále relatívne neznámy. Napokon niektoré z uvedených knižných titulov južnoslovanských autorov boli prekladané do slovenčiny z anglického jazyka (Slavoj Žižek, Ivan Krastev, Slavenka Drakulić a pod.). Preto je teda frekvencia vydávania prekladov z južnoslovanských literatúr v podstate nepredvídateľná a determinovaná hlavne stupňom spomínaného osobného prekladateľského nadšenia a ad dva od získania grantov, ktoré by podporili knižný preklad z niektorého južnoslovanského jazyka.

Toto všetko predstavovalo oprávnený dôvod, ktorý nás podnietil k tomu, že sme potom pri interpretácii zohľadňovali predovšetkým nevyhnutnosť prísneho výberového princípu: pochopiteľne, takýto prehľad nemôže a ani by nemal byť vyčerpávajúco a všeobsiahlo komplexný – teda nemôže, ale ani nechce v úplnosti obsiahnuť celú spomínanú prekladovú tvorbu tohto obdobia. Našou snahou pritom bolo postihnúť problém interpretačného reflektovania najnápadnejších, vo všeobecnosti najpríznačnejších trendov dneška z preloženého fondu z južnoslovanských literatúr po roku 1989, v čo najvypuklejšej preukázateľnosti. Tomuto zámeru sme podriadili aj výber analyzovaných textov, ktoré majú slúžiť v prvom rade ako „ilustračný materiál“ na predvedenie vlastnej vybranej problematiky. Preto sme pri voľbe interpretovaných diel prednostne prihliadali na tematický, námetovo-koncepčný aspekt a uprednostnili sme také texty, v ktorých sa problematika „migrácie“ a „poetika dislokácie“ objavujú ako relevantný jav, ako explicitná, resp. výpovedná dominanta diela, pričom otázky vlastnej literárnoumeleckej hodnoty a kvality prekladu – teda axiologický zreteľ – pre nás nebola vždy nevyhnutne smerodajnou a, predbežne ponechávajúc ju bokom, sme ju ani nemohli otvárať. Prirodzene, o niektorých dielach v predložennom zozname aj tak možno polemizovať, či sa skutočne a celkovo dajú zaradiť do „poetiky dislokácie“ a do perspektívy „migrácie“. Je to však otázka, na ktorej sa pravdepodobne všetci zainteresovaní nikdy nezhodnú. Preto bolo pre nás oveľa relevantnejšie si stanoviť na základe načrtnutých zásad a východísk presné „problémové okruhy“ bádania, čo nás doviedlo k tomu, že sme vlastnú metodologickú osnovu práce vymedzili v nasledovných základných pracovných „bodoch“, ktoré boli pre nás rozhodujúce pri spracovávaní ponúknutých sond do „migráciám“ v južnoslovanských literatúrach po roku 1989. Sú to práve tieto „body“:

⁶ Veľmi podobný je stav napr. s umeleckými prekladmi z poľskej literatúry do slovenčiny v posledných troch desaťročiach. Preto uvedený opis stavu preberáme v tomto odseku v parafrázujúcej forme z nižšie citovaného článku (Mitka 2018, 204-205).

- východiskové zmapovanie aktuálneho stavu výskumnej problematiky od roku 1989 po súčasnosť (2019);
- identifikácia a charakteristika kľúčových motívov spojených s migrantskou tematikou alebo s „poetikou dislokácie“;
- identifikácia a charakteristika autorských hodnotových osudov a postojov k aktuálnym procesom „migrácie“ a „dislokácie“;
- porovnanie postojov k migračno-dislokačnej realite – pokus o predbežné zhodnotenie;
- rozličné autorské a generačné platformy a koncepcie reflektovania problematiky;
- referenčné rámce, modality, resp. intencie pri sledovaní fenoménu „dislokácie“ a „migrácie“;
- otázka migračno-dislokačnej identity výpovedného, resp. autorského subjektu (kategória hlavného hrdinu / protagonistu v próze a v dráme a kategória lyrického subjektu v poézii);
- otázka vzťahu vybraných spisovateľov (inklinujúcich k „poetike dislokácie“ a k motívu „migrácie“) z preloženého korpusu k domácej národnokultúrnej tradícii a ich cesta k jej hodnotám;
- široký priemet migračno-dislokačných trendov v rovine výrazových prostriedkov (jazyk diela a hlavné tematické jadrá v texte).

Hoci by sa akiste žiadalo ukončiť prácu obligátnou systematickejšou sumarizáciou, predsa z jednotlivých postrehov a zistení, ku ktorým sme dospeli priamymi interpretačnými vstupmi do konkrétnych textov, nemienime predbežne vyvodzovať, resp. určovať celkom istú a jednoznačnú „diagnostiku“ problému – vonkoncom si nenárokujeme na úplnosť a definitívnosť našich tvrdení a nepredkladáme zatiaľ hotové závery. Išlo nám skôr o priebežný „popis stavu“. Naším cieľom bolo vlastne predostrieť ilustračný obraz o tom, ako, v akých referenčných, tematizačných a obrazných a výrazových intenciách a podobách sa javia aktuálne prebiehajúce procesy „migrácie“ či dislokácie, resp. ktoré paradigmaticko-štrukturálne zmeny, posuny v samotných dielach sú prejavom či dôsledkom širších, všeobecnejších kultúrnych pohybov⁷.

V našom prípade išlo teda o vcelku prosté a aj periodizačné konkrétne vymedzenie: zamerali sme sa totiž na domácu prekladovú tvorbu z južnoslovanských literatúr po roku 1989 (spojená vo svojej kľúčovej podstate s problematikou „migrácie“ a „poetikou dislokácie“) až po užšie chápanú súčasnosť, teda po rok 2019. Takéto periodizačné vymedzenie, resp. rámcovanie sme si stanovili prihliadajúc na problematiku kultúrnych procesov v transformujúcej sa slovenskej (a južnoslovanskej) spoločnosti, ktorá bola pre nás v tejto práci smerodajná. Napokon, rok 1989 je predovšetkým politicko-historickým medzníkom, prelomovým rokom práve z hľadiska zmeny

⁷ V tomto slova zmysle dokonca môžeme hovoriť o tzv. vnútornej (internej) a vonkajšej (externej) „dislokácii“ alebo „migrácii“ južnoslovanských spisovateľov preložených do slovenčiny v skúmanom časovom rozpätí 1989 – 2019. Do prvej skupiny napríklad patria autori, ktorí kvôli rozličným dôvodom „migrovali“ v rámci samotného priestoru bývalej Juhoslávie: Miljenko Jergović zo Sarajeva do Záhrebu, Josip Osti zo Sarajeva do Lubľany, Lidija Dimkova zo Skopje do Lubľany, Ljiljana Crnić zo Splitu do Belehradu, alebo najprv do priestorov bývalej Juhoslávie a potom smerom na západ: napr. Borislav Pekić z Podgorice do Belehradu a neskôr do Londýna či Bora Ćosić zo Záhrebu do Belehradu a potom do Rovinji, aby sa napokon usadil v nemeckom Berlíne. Do druhej patria južnoslovanskí autori, ktorí migrovali do tzv. „ďalekého“ sveta: napr. David Albahari a Vladimir Tasić zo Srbska do Kanady, Vladimir Pištalo do Ameriky, Goran Stefanovski a Tena Štivičić do Anglicka, Dubravka Ugrešić do Holandska atď. Medziskupinu tvoria autori, ktorí isté obdobie svojho života prežili a tvorili v zahraničí a práve táto „dislokácia“ zanechala výraznú pečať v ich tvorbe: povedzme Jordan Plevneš vo Francúzsku, Vesna Krmpotić v Indii, Dragan Velikić v Rakúsku, Janko Vujanović v Nemecku a v Poľsku; Tomaž Šalamun, Aleš Debeljak, Daša Drndić, Zachary Karabašiev v Amerike, Slavenka Drakulić v Švedsku, Svetislav Basara na Cypre, Dimana Ivanovová na Slovensku a pod.

režimu, ktorá je predpokladom a začiatkom následných celospoločenských kultúrnych premien. Problém slovenského prekladového reflektovania z južnoslovanských literatúr rôznych úrovní celospoločenskej transformácie i najnápadnejších, vo všeobecnosti najpríznačnejších civilizačných trendov dneška sme sa pokúsili načrtnúť v druhej fáze na vzorke synekdochicky vybraných a interpretovaných textov. Otázka takéhoto synekdochického výberu sa pritom ukázala podstatne problematickejšia než periodizačné vymedzenie, časové rozmedzie pojmu *súčasná južnoslovanská literatúra*. Čiže, problémom pre nás nebolo ani tak to, čo máme rozumieť pod týmto pojmom z periodizačného hľadiska, ale najmä to, čo všetko do južnoslovanských literatúr a do slovenskej „špecificky obmedzenej“ prekladovej produkcie tohto konkrétneho obdobia rokov 1989 – 2019 nevyhnutne patrí, ktorí autori a ich diela by v informatívnom prehľade literatúry tohto obdobia nemali chýbať. Otázka sa pritom stane ešte problematickejšou, väčšmi dilematickou, ak ju zúžime a budeme brať do úvahy len poslednú fázu tohto obdobia, etapu „posledných rokov“, teda súčasnosť v tom prísnejšom, užšom zmysle, a opýtame sa napríklad: ktorí z autorov debutujúcich po roku 2000 a preložených do slovenčiny po tom istom roku (a ešte tesnejšom zúžení, povedzme, za posledných desať rokov) predstavujú neopomenuteľný prínos, resp. ktorí z nich stoja jednoducho za opodstatnenú hodnotnú zmienku? Otázok je v skutočnosti viac, možno ich klásť diferencovanejšie: otázne nie je napríklad to, ktorí z najmladších autorov vstupujúcich do južnoslovanských literatúr (a nasledovne prekladaných do slovenčiny) v posledných rokoch, stihli v nej už nadobudnúť relevantné postavenie, ale aj to, ktorí z autorov staršej či najstaršej generácie – žijúcich (ale tiež už nežijúcich⁸) klasikov, ktorých vrchol tvorby spadá prevažne do šesťdesiatych, sedemdesiatych alebo osemdesiatych rokov – stále tvorivo prítomných v domácej literatúre, si v nej svoju určujúcu, profilotvornú pozíciu udržiavajú doteraz, aj v rámci dnešnej literárnej scény⁹. Kto teda utvára profil literárnej súčasnosti u južných Slovanov a na Slovensku? A možno vôbec hovoriť v tomto zmysle o nejakom zreteľnom, rysujúcom sa či ustálenom profile – nebudaj o *kánone* širšie ponímaných súčasných južnoslovanských literatúr? Celý rad ďalších otázok by

⁸ V tomto prípade je otázne, či status *nežijúci* nekoliduje s vyššie postulovaným pojmom *súčasní*, ak, pravdaže, trochu starosvetovsky nepokladáme za súčasnosť všetko v literárnej praxi po roku 1945, ako to ešte aj dnes s obľubou robia niektoré školské literárne dejepisy, resp. literárnohistorické príručky. Z tohto hľadiska je dobré spomenúť napríklad slovenský knižný výber z poézie chorvátskeho básnika Viktora Vidu (1913 – 1960) realizovaný v roku 2007. Ide o autora narodeného v Čiernej Hore, ktorý sa najprv presťahoval do Chorvátska, neskôr do Talianska a napokon aj do Argentíny, kde ukončil svoj život samovraždou v Buenos Aires (pozri viac napr. Brešić 1997, 247-271).

⁹ Napríklad južnoslovanskí autori, akí sú napríklad Srečko Kosovel, Danilo Kiš, David Albahari, Ivan Aralica, Pavao Pavličić či Ljudevit (Ludwig) Bauer boli knižne prekladaní do slovenčiny aj pred rokom 1989, ale kvôli vopred určenému časovému rámcu nášho výskumu sme tieto záznamy nakoniec neuviedli v našom bibliografickom zozname. Podrobnejšie informácie o nich si však čitateľ môže vyhľadať v citovanom *Slovníku prekladateľov* od Jána Jankoviča. Taktiež si tam možno overiť záznamy preložených diel starších južnoslovanských spisovateľov, ktorí majú blízko k „poetike dislokácie“ a problematike „migrácie“, ale ich tvorba bola reflektovaná na Slovensku výlučne pred rokom 1989 (povedzme Ivan Cankar zo slovinskej literatúry, alebo Miloš Crnjanski zo srbskej literatúry). Treba zároveň spomenúť aj také príklady, keď prvé vydanie jedného diela južnoslovanského autora bolo realizované pred rokom 1989 a kvôli zvýšenému záujmu a požiadavkám knižného trhu na Slovensku v novšom období bolo pripravené aj druhé vydanie v inom populárnejšom vydavateľstve (povedzme 1. vydanie románu *Chazarský slovník* od Milorada Pavića vyšlo v Bratislave – Novom Sade: Tatran – Obzor, 1987, 232 s. – bez ISBN, kým druhé vydanie toho istého románu vyšlo v bratislavskom vydavateľstve Slovart v roku 2003, a preto už tento nový záznam uvádzame v plnom rozsahu v bibliografii). Zaregistrovali sme napokon aj zriedkavejšie prípady, keď sme od daného južnoslovanského autora nemohli zaradiť do bibliografického súpisu všetky realizované preklady do slovenčiny po roku 1989, keďže sa všetky netýkali „poetiky dislokácie“, niektoré z nich totiž patrili do iných literárnych žánrov.

ešte vyplynul pri zohľadnení vyslovene axiologických i špecifických, vydavateľsko-distribučných, komerčných, mediálne-komunikačných, ale aj literárno-sociologických, generačno-skupinových a iných aspektov.

Na záver treba podotknúť, že aj dejiny prekladu, ako vôbec dejiny literatúry, majú svoje medzníky, ktoré niekedy presne, inokedy len približne vymedzujú jednotlivé vývinové obdobia. Keď sa podívame, hoci iba letmo, na bibliografický súpis publikovaných prekladov z južnoslovanských literatúr tykajúcich sa „poetiky dislokácie“ v skúmanom období na Slovensku (1989 – 2019), nevyhnutne musíme mať dojem, že sa preložilo pomerne veľa. Možno však konštatovať zvýšený záujem a maximálnu obľúbenosť iba niekoľkých vybraných autorov. Vzhľadom na to, že v súčasnosti na Slovensku nie je dostatok skutočných odborníkov, ktorí sa aktívne venujú umeleckému prekladu z južnoslovanských jazykov, možno sa výsledok v tomto slova zmysle ukáže neskôr v nižšej kvalite niektorých preložených diel v doméne kritiky prekladu, ktorá bude nasledovať po uzavretí tejto fázy výskumu. Toto je zároveň už dlhoročná skúšobná doména aj pre študentov na Katedre slovanských filológií Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ktorí podobné otázky a niektorých spomenutých autorov riešili a naďalej riešia v svojich záverečných prácach literárnovednej proveniencie. Čiže, južní Slovania a ich literatúry boli „ohniskom záujmu“ nášho literárnovedného záujmu, ktorého podstata je reflexia smerovania, svojbytnosti, problémov i príčin jej vyčleňovania zo systému generickej literatúry. Uvedená téma nebola doposiaľ spracovaná, resp. nebola dostatočne preskúmaná. Pri tejto heuristickej práci sme však postupne zistili, že reflexia južnoslovanských literatúr na Slovensku v období 1989 – 2019 je neobyčajne pestrá v obsahu i forme. Predostreli sme taktiež myšlienku tzv. porovnávej južnoslovanskej literárnej histórie po roku 1989 prostredníctvom doposiaľ realizovaných prekladov do slovenčiny a prišli sme k presvedčeniu, že treba prijať novodobé teoretické paradigmy pri „uzlovom výskume“ novej prekladovej produkcie z južnoslovanských literatúr po roku 1989 ako relevantnú výzvu pre ďalšie literárnovedné komparatistické práce, ktoré už len prehlbia načrtnutý výskum do budúcnosti.

REFERENCES

- Brešić, Vinko. 1997. Hrvatska emigrantska književnost 1945. – 1990. In *Croatica* (Prinosi proučavanju hrvatske književnosti) 45-46, 247-271.
- Čolović, Ivan. 2008. *Balkan – Teror kulture*. Beograd.
- Dorovský, Ivan et al. 2001. *Slovník balkánských spisovatelů*. Praha.
- Choma, Branislav. 1997. *Chorvátska literatúra – Slovník spisovatelů*. Bratislava.
- Jankovič, Ján. 2005. *Slovník prekladateľov s bibliografiou prekladov z macedónčiny, srbčiny, chorvátčiny a slovinčiny*. Bratislava.
- Kocev, Pavle – Kondrila, Peter – Králik, Roman – Roubalová, Marie. 2017. Sv. Kliment Ochridský a jeho pôsobenie v Macedónsku. [St. Clement of Ohrid and his activities in Macedonia]. In *Konstantínove listy [Constantine's Letters]* 10/2, 88-97.
- Konjikušić, Davor. 2016. *Književnost nakon Jugoslavije*. In *Novosti* (online). Dostupné na: <http://www.portalnovosti.com/književnost-nakon-jugoslavije>. [cit. 2. 8. 2016].
- Kovač, Zvonko. 2016. *Interkulturene studije i ogledi (Megjuknkiževna čitanja, mentorstva)*. Zagreb.
- Kovač, Zvonko. 1992. *Južnoslovanské medziliterárne spoločenstvá*. Preložil Ján Jankovič. In Ďurišin, Dionýz (ed.). *Osobitné medziliterárne spoločenstvá 5 (Slovanské literatúry)*. Bratislava, 132-146.
- Kovač, Zvonko. 2005. *Megjuknkiževna tumačenja*. Zagreb.
- Kovač, Zvonko. 2001. *Poredbena i/ili interkulturalna povijest književnosti*. Zagreb.
- Mikula, Valér. 2013. *Čakanie na dejiny (State k slovenskej literárnej histórii)*. Bratislava.

- Mitka, Marek.* 2018. Umelecké preklady z poľskej literatúry do slovenčiny po roku 2000 (Poznámky k poeticko-axiologickému a inštitucionálnemu profilu). In Dobrotová, Ivana (ed.). Polonistické studie. Olomouc, 204-213.
- Postnikov, Boris.* 2012. Postjugoslavenska književnost? Zagreb.
- Stehlík, Petr.* 2017. Konceptce národní literatury a starší jihoslovanské písemnictví. In Pospíšil, Ivo et. al. Klíčové problémy současné slavistiky. Brno, 173-179.
- Zajac, Peter.* 2009. Národná a stredoeurópska literatúra ako súčasť stredoeurópskej kultúrnej pamäti. In Tureček, Dalibor (ed.). Národní literatura a komparatistika. Brno, 33-47.

Selected list of translated literary works

- Albahari, David.* 1993. Cink a iné prózy. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Albahari, David.* 2001. Snežný človek. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Andrić, Radomir.* 2016. Až na jednu vec (Výbrané básne). Zo srbčiny preložili Martin Prebudila a Miroslav Demák. Bratislava.
- Aralica, Ivan.* 1999. Asmodeov šál. Z chorvátčiny preložil Ján Jankovič. Bratislava.
- Bartol, Vladimir.* 2004. Alamut. Zo slovinčiny preložila Stanislava Chrobáková Repar. Bratislava.
- Basara, Svetislav.* 1996. Fenomény. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Basara, Svetislav.* 1996. Vrtna pre Isu & iné politické spisy. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Bauer, Ludwig.* 2003. Perly pre Karolínu (alebo Križová cesta Borisa Brucknera). Z chorvátčiny preložil Ján Jankovič. Bratislava.
- Bazdulj-Bubijar, Nura.* 2006. Priepasť. Z bosnianskeho originálu preložila Alica Kulihová. Bratislava.
- Blasković, Laslo.* 2006. Madonin šperk. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Blatnik, Andrej.* 2000. Tao lásky. Zo slovinčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Bogdanović, Bogdan.* 2002. Mesto a démoni (Výber z esejí). Zo srbčiny preložili Karol Chmel a Tomáš Čelovský. Bratislava.
- Božić, Mirko S.* 2015. Flaky na jej rukách. Z chorvátčiny preložil Miroslav Demák. Bratislava.
- Brešan, Ivo.* 2014. Komu nie je nič sväté? Z chorvátčiny preložila Lenka Fingerlandová. Bratislava.
- Cvenić, Josip.* 2005. Zaslúbená zem. Z chorvátčiny preložila Alica Kulihová. Bratislava.
- Crnić, Ljiljana.* 2018. Na ktorej strane Dunaja spím / Sa koje strane Dunava spavam. Výbrané básne. Z chorvátčiny preložili Michal Bíreš a Miroslav Demák. Bratislava – Báčsky Petrovec.
- Čegec, Branko.* 2012. Shopping terapia. Z chorvátčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Čosić, Bora.* 1997. Denník apatridu. Z chorvátčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Čosić, Bora.* 2001. Musilov notes (Terstský román). Z chorvátčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Danilov-Jovanović, Dragan.* 2015. Moje presné vidiny. Zo srbčiny preložil Martin Prebudila. Bratislava.
- Debeljak, Aleš.* 1998. Kozmopolitická metafora (Individualizmus a národná tradícia). Zo slovinčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Debeljak, Aleš.* 1998. Temné nebo Ameriky. Zo slovinčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Dimkovska, Lidija.* 2007. Skrytá kamera. Z macedónčiny preložila Viera Prokešová. Bratislava.
- Drakulić, Slavenka.* 2009. Myš v Múzeu komunizmu a iné životy pod psa. Z ančličtiny preložila Jana Juráňová. Bratislava.
- Drakulić, Slavenka.* 2015. Obžalovaná. Z chorvátčiny preložila Alica Kulihová. Bratislava.
- Drndić, Daša.* 2013. Apríl v Berlíne. Z chorvátčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.

- Drndić, Daša. 2010.* Sonnenschein (Dokumentárny román). Z chorvátčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Đerić, Zoran. 2017.* Nové devínske elégie (Dokumentárne básne). Zo srbčiny preložili Zdenka Valentová-Belić a Martin Prebudila. Bratislava.
- Đorgjević, Goran. 2002.* Roztrúsená zem. Zo srbčiny preložil Miroslav Demák. Bratislava.
- Đuzel, Bogomil. 2016.* Protivník. Z macedónčiny preložili Zvonko Taneski a Martina Taneski. Fintice – Košice.
- Fabrio, Nedeljko. 2004.* Smrť Vronského. Z chorvátčiny preložil Ján Jankovič. Bratislava.
- Flisar, Evald. 2018.* Pozorovateľ. Zo slovinčiny preložila Svetlana Kmecová. Bratislava.
- Gavran, Miro. 2000-2016.* Drámy a komédie I – IV. Z chorvátčiny preložil Ján Jankovič. Bratislava.
- Gavran, Miro. 2001.* Judita. Z chorvátčiny preložil Ján Jankovič. Bratislava.
- Gavran, Miro. 2015.* Poncius Pilát. Z chorvátčiny preložila Alica Kulihová. Bratislava.
- Gavran, Miro. 2014.* Priateľ Franza Kafku. Z chorvátčiny preložila Alica Kulihová. Bratislava.
- Hočevar, Kristina. 2016.* Bez názvu (Edícia Versopolis). Zo slovinčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Horozović, Irfan. 1994.* Iluzionistov hrob a levitujúca žena. Z chorvátčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Hrastelj, Stanka. 2015.* Bez názvu (Edícia Versopolis). Zo slovinčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Hristov, Ivan. 2019.* Bez názvu (Edícia Versopolis). Z bulharčiny preložil Igor Hochel. Bratislava.
- Hudeček, Jože. 1999.* Zbeh. Zo slovinčiny preložila Anežka Kočalková. Bratislava.
- Chapsali, Katerina. 2019.* Grécka káva. Z bulharčiny preložila Katarína Sedláková. Bratislava.
- Ihan, Ajloz. 2003.* Riešenie. Zo slovinčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Ivanovová, Dimana. 2018.* Som ako morská voda. Z bulharčiny preložil Igor Hochel. Bratislava.
- Jagić, Dorta. 2014.* Vysoké cé. Z chorvátčiny preložil Karol Chmel. Kordíky.
- Jančar, Drago. 2001.* Polárna žiara. Zo slovinčiny preložila Anežka Kočalková. Bratislava.
- Jančar, Drago. 2007.* Staviteľ (Mýtus o Daidalovi). Zo slovinčiny preložila Svetlana Kmecová. Bratislava.
- Jergović, Miljenko. 2006.* Vracia, anjel. Z chorvátčiny preložila Alica Kulihová. Bratislava.
- Josifovová, Ekaterina. 2017.* Útla knižka. Z bulharčiny preložili Dimana Ivanovová a Igor Krucovčin. Kopčany.
- Jovanović, Dušan (pseudonym O. J. Traven). 2011.* Exhibicionista. Zo slovinčiny preložil Ján Jankovič. In Slovinská dráma. Bratislava, 31-102.
- Karabašliev, Zachary. 2017.* 18% sivej. Z bulharčiny preložila Katarína Sedláková. Bratislava.
- Kiš, Danilo. 1999.* Encyklopédia mŕtvych. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Kocbek, Edvard. 1997.* Kameň bralo (Výber z poézie). Zo slovinčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Konstantinović, Radomir. 2000.* Descartova smrť. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Korun, Barbara. 2018.* Prídem hneď a iné básne. Zo slovinčiny preložila Stanislava Chrobáková Repar. Kordíky.
- Kosovel, Srečko. 2012.* Zelený papagáj / Zeleni papagaj. Zo slovinčiny preložila Stanislava Chrobáková Repar. Bratislava.
- Kovač, Mirko. 2000.* Európska hniloba. Z chorvátčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Kovač, Mirko. 2003.* Životopis Malvíny Trifkovičovej. Z chorvátčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Kovačević, Dušan. 1991.* Balkánsky špión a iné drámy. Zo srbčiny preložil Ján Jankovič. Bratislava – Nový Sad.
- Krastev, Ivan. 2018.* Čo príde po Európe? Z angličtiny preložil Samuel Marec. Bratislava.

- Krmpotičová, Vesna. 2004.* Mesiacova slnečnica. Z chorvátčiny preložila Alica Kulihová. Bratislava.
- Kušar, Meta. 2008.* Lublana. Zo slovinčiny preložila Stanislava Chrobáková Repar. Bratislava.
- Matevski, Mateja. 2011.* Trblet temných hviezd. Z macedónčiny preložil Igor Hochel. Dunajská Lužná.
- Matanović, Julijana. 2006.* Prečo som vám klamala. Z chorvátčiny preložila Alica Kulihová. Bratislava.
- Mihalić, Slavko. 2003.* Básne / Pjesme. Z chorvátčiny preložili viacerí prekladatelia. Zostavil Ján Jankovič. Bratislava.
- Mlakić, Josip. 2015.* Mŕtve ryby plávajú hore bruchom. Z chorvátčiny preložila Daniela Kurucová. Bratislava.
- Möderndorfer, Vinko. 2004.* Mama umrela dvakrát (Tri komédie). Zo slovinčiny preložil Ján Jankovič. Bratislava.
- Möderndorfer, Vinko. 2008.* Truth story (Tri komédie). Zo slovinčiny preložil Ján Jankovič. Bratislava.
- Negrišorac, Ivan. 2017.* Výstava oblakov. Zo srbčiny preložil Martin Prebudila. Bratislava.
- Nikčevićová, Sanja. 2007.* „Nová európska dráma“ alebo veľký podvod. Z chorvátčiny preložil Ján Jankovič. Bratislava.
- Osti, Josip. 2001.* Narcis z Krasu. Zo slovinčiny preložil Karol Chmel. Banská Bystrica.
- Pantić, Mihailo. 2006.* Stretnutie v ulici gaštanov. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Pavić, Milorad. 2008.* Druhé telo. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Pavić, Milorad. 2003.* Chazarský slovník. Zo srbčiny preložila Jarmila Samcová. – 2. vydanie. Bratislava.
- Pavić, Milorad. 2010.* Krajina maľovaná čajom. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Pavić, Milorad. 2007.* Posledná láska v Carihrade (Rukoväť veštenia osudu). Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Pavić, Milorad. 2019.* Strašné príbehy o láske. Zo srbčiny preložil Milan Majeták. Bratislava.
- Pavić, Milorad. 2005.* Vnútoraná strana vetra. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Pavić, Milorad. 2011.* Znamienko krásy (Tri krátke nelineárne romány o láske). Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Pavličić, Pavao. 2006.* Večerný akt. Z chorvátčiny preložil Ján Jankovič. Bratislava.
- Pekić, Borislav. 1993.* Besnota. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Pištaló, Vladimír. 2012.* Tesla, portrét medzi maskami. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Plevneš, Jordan. 2010.* „R“ – Dramatický sen so strieľaním do abecedy v 15 obrazoch. Z macedónčiny preložil Ján Jankovič. Bratislava.
- Repar, Primož. 2003.* Krehké pavučiny (Výber z poézie). Zo slovinčiny preložila Stanislava Chrobáková-Repar. Banská Bystrica.
- Ristović, Ana. 2001.* Pred tridsiatkou (Výber z poézie). Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Banská Bystrica.
- Romčević, Nebojša. 2007.* Caroline Neuberová. Zo srbčiny preložila Maja Hrišek. In *Srbská dráma*. Bratislava, 27-77.
- Smolnikar, Breda. 2011.* Keď sa hore zazelenajú brezy. Zo slovinčiny preložila Stanislava Chrobáková Repar. Bratislava.
- Srbljanović, Biljana. 2002.* Rodinné príbehy. Zo srbčiny preložila Vladislava Fekete. Banská Bystrica.
- Stefanovski, Goran. 2009.* Tetované duše (Výbrané dramatické práce). Z macedónčiny preložil Ján Jankovič. Bratislava.
- Stratiev, Stanislav. 1996.* Balkánsky syndróm ,93. Z bulharčiny preložil Emil Kudlička. In *Súčasná bulharská dráma*. Bratislava, 197-219.

- Šalamun, Tomaž. 2002. Slovesá slnka. Zo slovinčiny preložil Karol Chmel. Banská Bystrica.
- Šljivar, Tanja. 2016. Sme ako tí, pred ktorými nás rodičia varovali. Zo srbčiny preložila Vladislava Fekete. Bratislava.
- Šteger, Aleš. 2000. Kašmír a iné básne. Zo slovinčiny preložil Karol Chmel. Banská Bystrica.
- Štivičič, Tena. 2018. Tri zimy. Z chorvátčiny preložil Tomáš Čelovský. Bratislava.
- Tarle, Tuga. 2017. Ariadnina niť. Z chorvátčiny preložili viacerí prekladatelia. Zostavila Paulína Šmeringaiová. Bratislava.
- Tasić, Vladimír. 2009. Dar na rozlúčku. Zo srbčiny preložila Katarína Petriková. Bratislava.
- Tišma, Aleksandar. 2002. Kápo. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Tratnik, Suzana. 2008. Volám sa Damián. Zo slovinčiny preložila Stanislava Chrobáková Repar. Bratislava.
- Tribuson, Goran. 2008. Dejiny pornografie. Z chorvátčiny preložil Ján Jankovič. Bratislava.
- Ugrešić, Dubravka. 2019. Baba Jaga znieša vajce. Z chorvátčiny preložil Martin Djovčoš. Košice – Fintice.
- Ugrešić, Dubravka. 2017. Európa v sépiovej. Z chorvátčiny preložil Tomáš Čelovský. Bratislava.
- Uljarević, Radomir. 2018. Čierna skrinka. Zo srbčiny preložil Mirosláv Demák. Bratislava.
- Vasović, Nebojša. 2010. Krv pod figovníkom. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Velikić, Dragan. 2016. Bonavia. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Velikić, Dragan. 2008. Prípád Brémy. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Velikić, Dragan. 2010. Ruské okno. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Velikić, Dragan. 2006. Severná stena. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Velikić, Dragan. 2018. Vyšetrotateľ. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Vida, Viktor. 2007. Metamorfózy ticha. Z chorvátčiny preložil Tomáš Gáll v jazykovej spolupráci s Emilom Horákom. Piešťany.
- Vidmar, Maja. 2015. Izby a iné básne. Zo slovinčiny preložila Stanislava Chrobáková Repar. Bratislava – Lublana.
- Vujinović, Janko. 2018. Panika v ICEčku. Zo srbčiny preložili Miroslav Demák a Martin Prebudila. Bratislava – Nový Sad.
- Vuković, Miodrag. 2008. Kruh hlavy. Zo srbčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Zajc, Dane. 2000. Dolu dolu a iné básne. Zo slovinčiny preložil Karol Chmel. Banská Bystrica.
- Zivlak, Jovan. 1997. Zlý hosť. Zo srbčiny preložil Karol Chmel, Víťazoslav Hronec, František Lipka. Bratislava – Báčsky Petrovec.
- Zupan, Uroš. 2004. Otváranie delty. Zo slovinčiny preložil Karol Chmel. Bratislava.
- Zvezdinov, Atanas. 2019. Bezdňý včelín (Vybrané básne). Z bulharčiny preložil Michal Chuda. Bratislava.
- Žižek, Slavoj. 1998. Mor fantázií. Z angličtiny preložili Martin Gális a Mária Gálisová. Bratislava.
- Žižek, Slavoj. 1995. Raduj sa z národa svojho ako zo seba samého. Z angličtiny preložili Egon Gál a Lubica Hábová. Praha – Bratislava.

SUMMARY: LITERARY-HISTORICAL AND INTERPRETATIVE BACKGROUND OF „POETICS OF DISLOCATION“ IN SOUTH-SLAVIC LITERATURES AFTER THE YEAR 1989 AND ITS REFLEXION IN SLOVAKIA. The study on the first time in a comprehensive form for the Slovak professional public was summarizing facts presented examined the phenomenon of dislocation in South-Slavic literatures from an interdisciplinary point of view and in parallel from multiple perspectives. The paper presents a full image of South-Slavic literature and its reception in Slovakia during the last decade of the 20th century and first two decades of the 21st century, reveal and define all the new and different „unstable“ tendencies in literary discourse of these literatures and incorporate a specific events

and literary works of South-Slavic literary and cultural area in the more dynamic and precarious socio-cultural context in Slovakia. To achieve the objectives the author needed: 1. to summarise the basic research material, i. e. old and especially a new findings from Slovak and South-Slavic literary theory, history, historiography and translation studies on the problematic area of South-Slavic – Slovak relations; 2. documenting and specifically interpreting all publishing units of literary and literary-critical provenance research for the role. 3. through a more methodological principles to process partial and respectively a ended results of the research project; This is a pilot research interdisciplinary analysis of books from South-Slavic literatures and their reception in a given historical section of the Slovak cultural environment. The methodology of the project is than based on the following: 1. The definition of project goals and formulate scientific hypotheses. 2. Compilation of the list of translated works from South-Slavic authors in the period after year 1989. 3. Interpretation and Criticism of translated literary texts from South-Slavic authors into Slovak (in case of poetics of dislocation and motives of „migration“). 4. Undertake an analysis of the overall reception of South-Slavic authors in Slovakia with regard to its historical and culturological context. 5. Investigating parallels between literary thinking of southern Slavs and Slovaks and current European context value, verification of scientific hypotheses set out in the framework of the literary-theoretical, historical and culturological, philosophical and translatology structures. 6. Development concluded: Solving the prospects of further development of Slovak - South-Slavic literary relations with increased regard to the interdisciplinary background of the examined phenomenon. The works on the translating of the writings of South Slavic literatures into the Slovak language show the continuity of positive connections. They provide arguments, so that the phenomenon of the independence of these nations and states can be understood (in social practice) without the influence of deformations from the past or present day. This remark has encouraged us to not only critically assessed the increased lack of scientific research of the issue, but also the mainly initiated serious concern about the latest development of South-Slavic literatures and their foreign language reception in today's united Europe that clearly deserves greater and more comprehensive attention in the Slovak scientific community. A higher plane of generalisation of lessons learned was mentioned on poetics of dislocation and on motives of migration in literary works.

doc. PhDr. Zvonko Taneski, PhD.
Comenius University in Bratislava
Faculty of Arts
Department of Slavic Studies
Gondova 2
814 99 Bratislava
Slovakia
zvonko.taneski@uniba.sk